

4de Aar Rug og 5te Aar Havre og Klover eller andet Græsfrø i Henhold til Jordens Bessaffenhed. At den sidstnævnte Sædsølge er den fordeeligste her i Egnen, anseer jeg for at være uden for al Tvivl.

Daugberg-Skole under Fiends Herred,
Viborg Amt, d. 6te April 1841.

Underdanigst
J. Pedersen.

Udskillige Forsøg med Kartofler.

Det er bekjendt for det landøkonomiske Publikum, som læser disse Tidender, at jeg i Sommeren 1833 anstillede nsiagtige Forsøg med Kartofler, som Vinteren forud vare udvorede paa andre Kartofler *), da jeg alt tidligere havde overbeviist mig om: 1) at saadanne kunde vore, og 2) at de gave et ualmindeligt rigt Udbytte. Det i 1833 anstillede Forsøg viste, at 12 Sitr., som lagdes af Dvæg-Kartofler, veiede 10 Lod og gave et Udbytte af 61 $\mathcal{W}$, altsaa 195½ Fold; og at 12 Sitr. af mine gamle hollandske veiede 5 Lod og gave et Udbytte af 36 $\mathcal{W}$, altsaa 230½ Fold. Men det er ingenlunde Foldenes Mængde efter Udsæden, som giver Algerbyreren den rigeste Vøn og det bedste Udbytte; — thi ellers maatte Radsaaeningen og Sædens Hpyning langt være at foretrække fremfor de almindelige Saaes og Behandlings-Maader — men for Praktiseren er det

*) See Tidsskrift for Landøkonomi, 4de B. (1836), S. 249, o. fg.

Hovedmaalet at udbringe den høieste rene Indtægt af Jordsmonnet, alle Omkostninger fradragne. 1833 vare saaledes lagte 12 Stk. større Kartofler omtrent af Størrelse som smaae Balsodder, vog 10 Pood, paa 12 □ Alen, og efter disse avledes 61 $\mathcal{R}$, men kun 195½ Fuld.

Paa et lignende Jordsmon, 12 □ Alen, lagdes 12 Stkr. mindre Kartofler, vog 5 Pood, der gave 36 $\mathcal{R}$, altsaa 230½ Fuld. Men der er jo ingen Tvivl om, at de første, som gave færre Fuld, betalte deres Plads bedre og gave større Netto=Dversffud, end de sidste, naagtet disse gave over 35 Fuld flere, thi begge Slags vare avlede paa 12 □ Alen. Det Stykke Jord, hvori Kartoflerne vare lagte 1833, var et sjeldent frugtbart Jordsmon, eftersom det falder her i Eggen, da det var et opfyldt Damsted, hvis Jord var fulegravet, merglet og flere Gange gjødslet i Løbet af de 11 à 15 Aar, det havde været dyrket.

Jeg besluttede derfor at anstille Forsøg af lignende Art paa tørre, mindre frugtbare Steder, hvilke mere nærmede sig i Bonitet det Jordsmon, jeg havde i Marken. Hertil kom, at for noget over et Aar siden havde jeg læst i et landoekonomisk Skrift, — jeg troer ogsaa i et offentlig Blad, — at en fransk Professor (hans Navn mindes jeg nu ikke) havde erfaret ved flere Forsøg: at naar Blomsterne pillede af Kartoffel=Toppene, da bare disse langt flere Fuld. Ved første Overveielse forekom dette mig besynderligt, idet jeg antog, at Blomsternes Afplukning vilde be-

virke en Svækkelse i Planten, som efter Naturens sædvanlige Love maatte stræbe at frembringe nye Blomster; ligesom og mit og Fleres Forsøg havde godtgjort, at Roden led derunder, naar man af Kartofler havde ffaaret den geile eller alt for frodige Top.

Imidlertid troer man jo ikke gjerne, at Noget offentligt anbefales, som er aldeles urigtigt, og her vare Kjendsgjerninger anførte.

Jeg betænkte ligeledes, at det Slags Kartofler, som jeg i over 40 Aar har fundet som de givtigste, og hvilke jeg endnu udelukkende dyrker i det Store, just disse give meget faa Blomster, ja $\frac{3}{4}$ af Planterne slet ingen, og ansatte aldrig Frø, eller, som man kalder det, *Wbler*.

Det forekom mig heller ikke, at de 24 Stkr. Kartofler jeg satte 1833, og som bare de ovennævnte mange Fuld, havde blomstret, men aldeles vis herpaa var jeg dog ikke; dette attraaede jeg ogsaa nu at forvise mig om. Endvidere havde jeg Lyst til at erfare, hvorledes Udbyttet af saadanne vintergroede Kartofler, som de der lagdes 1833, vilde falde ud i Sammenligning med andre Sorter sommergroede Kartofler, samt Udsaldet pr. Areal beregnet.

Ogsaa havde jeg for 3 Aar siden dyrket til Prove — og efter Bøgt — 42 Slags Kartofler, som vare mig sendte. Uagtet nu mange af disse ikke ere at anbefale, deels fordi de gave for faa Fuld, deels fordi de vare ildesmagende, deels fordi de viste en ualmindelig Tilbøielighed til at raadne; saa udvalgte jeg dog nogle Slags til fortsatte Forsøg.

I Praktisches Wochenblatt von W. Ch. L. Muffohl, 1840 No. 24 anbefales at lægge umodne Kartofler for at vinde rige Afgrøder. Dette stemmer jo med 3 af de Forsøg her vil anføres, nemlig med de smaae, som om Vinteren vore ud i Huler eller i Hobe.

Med Hensyn til forestaaende Motiver anstilledes Forsøgene.

Den 23de April d. A. lagdes Kartoflerne efter Bægt, optoges den 6te November og veiedes strax, saa frie for Jord som muligt.

Bed begge Forretninger vare tilstede: min Haveskarl, Adser Pedersen, og en Hjælper, Andreas Karbye.

Jorden, hvori Kartoflerne lagdes, var løs Sandjord, men som for 8 Aar siden var kulegravet og havde faaet Mergel. Den havde faaet Gjødsle i 1840 til Grønkaal og nu fik hver Kartoffel under sig 1 Haandfuld Gjødsle af aargammelt Hestemøg, som 1840 havde været anvendt til Mistbænte.

Jorden er saa skarpsandig, at jeg har største Delen af den Jord, hvori Kartofler i Marken dyrkes, af fuldkommen saa god Bestaaffenhed. Kartoflerne i Marken erholde fuldkommen saa megen Gjødning. Men det har den Jord, hvori disse Forsøg anstilledes, forud, at den har været kulegravet i 4 Alens Dybde, som sagt, for 8 Aar siden; hvorved dog Afl og Sand kom op i 7 à 8 Tommers Tykkelse, men som nu ikke mere er kjendeligt; dog virkede Torken først i Juni Maaned saa stærkt, at jeg fandt mig befoiet til at give disse Kartofler cengang Vand, da nogle Urtebede i

Nærheden vandedes. Imellem Kartoflerne, som lagdes i 4 Rader, var 1 Alen og ligeledes 1 Alen imellem Raderne. De sattes i Forbund. En $\square$ Alen beregnes saaledes til hver Kartoffel.

Den ene af mine 2 Hjalpere opkastede Hullerne i den forhen gravede Jord; den anden kom en Haandsfuld Gjødske i hvert Hul; jeg lagde selv Kartoflerne og jeg erindrer, at da jeg kom til at lægge af de ganske smaae Sorter, frygtede jeg for, at 5 Tommer Jord var for meget paa disse, hvisaarsag jeg fyldte saameget Jord i Hullerne til disse, saa at Bedækningen kun blev mellem $2\frac{1}{2}$ à 3 Tommer.

Da jeg var fraværende engang først i September, hændte det sig, at en Pige opgrov nogle af disse Kartofler i den ene Ende og det i 2 Rader. Disse vare 1) af de tidligmodne 4 Buske; der var lagt 8 Stk., som veiede 8 Lod. Jeg har nu i Beregningerne maattet reducere Alt proportionaliter. 2) Af de mindste hollandske (baade disse og de foregaaende vare af de i Ruler udgroede). Heraf vare lagte 8 Stk., som veiede $1\frac{1}{2}$ Lod eller 6 Dvintin. Kun 7 optoges og den bortblevnes Vægt er fradraget i Forhold med $\frac{3}{4}$ Dvintin.

Uagtet Lægge-Kartoflerne af de fulgroede vare, som man vil see, meget smaae, saa bleve dog de derefter vorede Kartofler næsten alle meget store. Af de 2 Prover med hollandske, som vare lagte, det ene Forsøg med 8 som smaae Valnødder, og det andet med 8 som smaae Hefselnødder, havde Kartoflerne, da

de opgroves, paafaldende Størrelse. De fleste veiede mellem $\frac{3}{4}$ og $\frac{5}{4}$ $\mathcal{W}$. Der vare ingen smaae.

Forsøgene vare disse:

- A. En rød Kartoffel, som Hr. Provst Hüberg sendte mig i Foraaret med den Bemærkning, at dette Slags ansaaes som meget tjenligt til Brændeviin i Preussen, da det var meelholdigt og gav godt Udbytte.

Kartofflen veiede 21 $\text{P}od$, og da den ei havde mange Rind, kunde jeg ikke dele den i flere end 4 Stfr. til ligesaamange $\square$ $\text{A}len$, som forhen sagt. 4 Stfr. , vog 21 $\text{P}od$, gave 22 $\mathcal{W}$, er $33\frac{1}{4}$ $\text{F}old$; pr. $\text{E}d$. $\text{L}and$ 370 $\text{E}d$.

- B. Mellem de 42 Sorter, som jeg prøvede 1839, var et Slags, som benævnedes "Mangefoldige". Disse vare rene i Smagen, hvidgraae og runde. De vare tilbøielige til at raadne om Vinteren, og Proven skulde nu kun vise, om de gave saa mange $\text{F}old$ som Ordet gif — i Forhold til andre Sorter. — Var dette ikke saaledes, da skulde de ikke oftere dyrkes. 14 hele Stfr. Kartoffler til 14 $\square$ $\text{A}len$.

14 Stfr. , vog 21 $\text{P}od$, gave 47 $\mathcal{W}$, er $71\frac{3}{4}$ $\text{F}old$; pr. $\text{E}d$. $\text{L}and$ 226 $\text{E}d$.

- C. Fløiels-Kartofler. Under dette Navn befandttes 1 af de 42 Sorter, som forsøgtes 1839. De vare fine og velsmagende, og jeg gav nogle Skjæpper bort i Foraaret til Sætning. De skulde nu sammenlignes i Givtighed med Kastanie-Kartofler,

hvilke vi her i Huset foretrække som mere velsmagende.

16 Stkr., vog 26½ Lod, gave 31 $\mathcal{R}$, er 37 $\frac{2}{3}$ Fold: pr. Td. Vand 130 $\frac{8}{10}$ Td.

D) Kastanie-Kartofler. De ere samme Slags som i Omegnen af Kjøbenhavn dyrkes og sælges ogsaa under Navnet Suffer-Kartofler. Af disse lagdes:

a) 8 Stk. af Størrelse som Valnødder.

Disse 8, vog 8½ Lod, gave 14 $\mathcal{R}$, er 58 $\frac{1}{2}$ Fold: pr. Td. Vand 117½ Td.

b) 8 Stkr. af Størrelse som Hasselnødder.

Disse 8, vog 2½ Lod, gave 10 $\mathcal{R}$, er 142 $\frac{2}{3}$ Fold: pr. Td. Vand 84½ Td.

E) Tidligmodne, af et Slags, som jeg i mange Aar har dyrket, men som ikke have givet mig mange Fold. De ere mørkagtiggraae paa Skindet, mere runde end flade, have ikke mange Dine, ere melede og tørre, og revne let ved Kogningen. Tyendet foretrækker til Føde denne Sort for de fleste andre. De ere nemme at optage, da der sjelden ere ganske smaae ved dem og de let slippe Rødderne. Disse vare, ligesom de under F og G anførte, af dem, som vare udgroede i Kuler paa andre Kartofler i Vinteren 18 $\frac{1}{2}$.

4 Stk. optoges den 6te November, vog 1 Lod, gave 8 $\mathcal{R}$, er 256 Fold: pr. Td. Vand 134 $\frac{8}{3}$ Td.

Her var egentlig lagt 8 Stkr., vog 2 Lod; men 4 Buske opgroves af en Feiltagelse, og den halve Udsæd er derfor fratraget.

F) 8 Stfr. hollandske kulegroede, som smaae Balnødder.

Disse 8, vog $5\frac{1}{2}$ Lod, gave 28 $\mathcal{R}$, er $162\frac{1}{9}$ Fuld: pr. Td. Land $235\frac{6}{10}\frac{3}{4}$ Td.

G) 8 Stfr. dito dito, men kun som smaae Hasfelnødder. De 8 veiede $1\frac{1}{2}$ Lod. Af disse var den ene Busk tidligere opgravet. Altsaa bleve kun 7 til at afgive Resultat.

Disse 7, der optoges den 6te November, maae forholdsvis have veiet $5\frac{1}{4}$ Dvintin. Altsaa 7 Stfr., vog $5\frac{1}{4}$ Dvintin, gave 21 $\mathcal{R}$, er 512 Fuld: pr. Td. Land $201\frac{1}{3}$ Td.

Disse ere Resultaterne. Jeg vil nu kun tilføie: Enhver praktisk Dekonom, som har anstillet Forsøg, veed, at man ingenlunde maae vente i det Store saa rigeligt et Udbytte, som i det Smaa; men man nærmer sig dog Sandheden, og anstilles Forsøgene, som her, comparative, saa erholder man dog et temmeligt sikkert Resultat.

At her er anført, hvormeget der i samme Forhold kunde avles pr. Td. Land af 14,000 $\square$ Alen istedetfor paa hver $\square$ Alen, er ingenlunde for at blænde Nogen; thi efter det Forudstikede vil en kyndig Læser klart indsee, at her kun er gjort Forsøg med enkelte $\square$ Alen. Men det falder klarere baade for mig selv og Andre, naar Udbyttet ansøres pr. Td. Land, hvor vi vide omtrent at der avles fra 100 til 200 Tdr., end naar Beregningen løb paa 1000 eller 10000 Deel af 1 Td. Land.

At umodne Kartofler skulde give mange Fod og flere end modne, er ikke klart at fatte, og synes, saavidt mig bekjendt, at staae temmelig isoleret i Naturlæren. Men disse Forsøg med vintergroede eller i Ruler groede Kartofler, synes dog at bevise dette; ligesom ogsaa en nyere Annonce i *Deconomische Neuigkeiten*, Prag 1840 No. 100 Pag. 800, raader til, at lægge disse umodne, for da at erholde en rigere Høst. Der er meget i Naturen som vi endnu ikke fatte og maaskee aldrig vil vorde kundbart for Dødelige. Men naar Kjendsgjerningerne ere tilstede, ophører Tvivlen.

Et af disse Forsøg, E, med tidligmodne, men kulegroede, bestyrker mig ogsaa i den Formodning, at umodne Kartofler give et rigt Udbytte.

Denne Sort har jeg nemlig dyrket i mange Aar, men kun til Tyndets Føde, da de i Marken sædvanlig gave 20 til 40 Tdr. mindre pr. Td. Land, end mine rigtbærende hollandske. De som have været anvendte til Sæd, have ligget ligesaa længe i Jorden, som de øvrige Sorter. Nu derimod blev ved Forsøget E lagt aldeles umodne Kartofler, nemlig de som vorede ud paa andre fra medio October til først i April, og disse gave et rigt Udbytte, af 156 Fod, og beregnet efter Td. Land $134\frac{1}{3}$ Td.

Af Forsøgene F og G, som vare onstillede med et og samme Slags umodne Kartofler, af en og samme Rude, men blot forskjellige i Størrelse, synes det at være klart, at Kartofler, (NB. umodne, hvorvidt det er Tilfældet med modne er ikke beviist) til omtrent 1 Fods

Bægt, gave langt færre Guld end de mindre til omtrent 1 Dvintins Bægt, men omvendt, at de større gave et rigere Udbytte af Arealet.

Det er bekjendt, at Mange have tilraadet at udskjære Dine af Kartofler og lægge disse. Jeg mindes ikke at have forsøgt dette, fordi jeg anseer det som tidspildende, og kun at bebyrde Landmanden med unyttige Omkostninger.

Om man endog anskaffede sig et eget Instrument til denne Dine-Udskjæring, saa kunde dog 2 Menneſter i en heel Dag neppe saaledes behandle 1 Tønde. Denne Tønde tabte dog herved omtrent $\frac{1}{4}$ Deel i sin Bægt, og de udſkaarne maatte strax benyttes; ligesom de affkaarne Dine maatte haandteres varſomt for ei at knuses og Spiren ødelægges. Sætte-Kartoflerne maatte saaledes være i høiere Priis, end jeg i 50 Aar har kjendt disse at have været, hvis Forsøget skulde være lønnende.

Maaskee tør jeg anbefale nogle af vore Landmænd: 1) at forsøge at lægge til en Prøve — efter Bægt — nogle Kartofler af dem, som om Vinteren ere udvørede paa de med Jord tilhyllede eller i Bunker henlagte; 2) at opgrave tidligt f. Ex. sidst i August $\frac{1}{2}$ Td. Kartofler eller flere og opbevare disse til Røgning Aaret efter; og da i dette Tidſkrift at bekjendtgjøre Udfaldet af Forsøgene. Kun paa denne Maade vil man komme til Viſhed.

Jeg skulde maaskee ikke have bekjendtgjort det her An-